

12. Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для забезпечення житлом громадян, в тому числі військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу, які відповідно до законодавства мають право на його отримання, зокрема шляхом надання державної підтримки для будівництва і

придбання доступного житла, та для здійснення компенсації Державній іпотечній установі витрат на придбання квартир для забезпечення житлом окремих категорій громадян. [Електрон. ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2010 р. №509. – Режим доступу: <http://zakon2/rada.gov.ua>

О.М. ПОТАПЕНКО,
к.е.н., доцент, Європейський університет,
В.Г. ПОТАПЕНКО,
к.г.н., с.н.с., Національний інститут стратегічних досліджень

Стратегічні пріоритети розвитку відновлювальної енергетики в Україні

Визначено стратегічні пріоритети економічної безпеки розвитку енергетичного сектору економіки України на основі відновлювальних природних ресурсів.

Ключові слова: стратегічні пріоритети, відновлювальна енергетика, економічна безпека.

Определены стратегические приоритеты экономической безопасности развития энергетического сектора экономики Украины на основе возобновляемых природных ресурсов.

Ключевые слова: стратегические приоритеты, возобновляемая энергетика, экономическая безопасность.

Strategic priorities identified economic security of the energy sector of Ukraine on the basis of renewable natural resources.

Keywords: strategic priorities, renewable energy, economic security.

Постановка проблеми. Традиційні енергоносії, такі як вугілля, нафта та газ, поступово вичерпуються, а зростання їх споживання в енергетиці призводить до глобальних екологічних проблем. Важливою тенденцією, яка сприяє збільшенню інвестицій до відновлювальної енергетики, є стійке зростання цін на енергоносії. Багато країн поступово, хоч і повільно зменшують енергетичні субсидії. Ціни на нафту марки Brent зросли на початку 2011 року і залишалися на рівні понад \$100 за барель більшу частину року. Підвищення цін на енергоносії формує економічну доцільність проєктів відновлювальної енергетики.

На сьогодні 7 мільярдів мешканців Землі споживають більше 12 млрд. кВт енергії за рік. Ця енергія отримується за рахунок використання таких ресурсів, як вугілля – 26%, нафта – 42 %, газ – 20%, гідроенергія – 4%, ядерна – 5%, інші джерела – 3%. Тобто близько 90% енергії ми отримуємо за рахунок органічних видів палива – нафти, вугілля, газу, які не є відновлювальними. За оцінками аналітиків, вартість електроенергії з відновлюваних джерел у США зрівняється з вартістю електроенергії із традиційних джерел в

2012 році, а в Німеччині це відбудеться у 2015 році, причому енергія відновлюваних джерел у Німеччині і надалі буде найдешевшою [1]. Основним питанням є визначення стратегічних пріоритетів економічно безпечного розвитку відновлювальної енергетики в умовах глобальних економічних трансформацій, енергозалежності України та традицій розвитку енергетичної галузі, що відображено в Енергетичній стратегії України [2].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Відновлювана енергетика – це енергетична галузь, що спеціалізується на отриманні та використанні енергії з відновлюваних джерел енергії. До відновлюваних джерел енергії належать періодичні або сталі потоки енергії, що розповсюджуються в природі і обмежені лише стабільністю Землі як космопланетарного елемента: променева енергія сонця, вітер, гідроенергія, природня теплова енергія тощо [3, с. 32]. На сьогодні дослідження в царині відновлювальної енергетики є неосязними, втім ми сконцентруємося саме на питаннях економічної безпеки. До науковців-економістів, які сьогодні займаються проблемами стратегічного розвитку такого сектору економіки, як відновлювальна енергетика, належать Б. Данилишин, В. Геєць, А. Сухоруков Є. Хлобистов, Е. Мхітарян, Р. Кругман, також можна назвати практиків-експертів, таких як Ю. Урбанський, В. Омельченко, А. Конеченков, О. Борисова.

Метою статті є визначення стратегічних пріоритетів економічно безпечного розвитку енергетичного сектору економіки України на основі відновлювальних природних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. На доручення уряду України розроблено зміни до Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010–2015 роки.

Мета змін – створення умов для збільшення в енергетичному балансі України частки енергоносіїв, отримуваних із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива не менше 10% у 2015 році [3]. Основними напрямками програми та прогнозованими обсягами їх фінансування у 2011 році є:

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

– будівництво та реконструкція електричних мереж, будівництво пристанційних вузлів, підстанцій та електричних мереж для приєднання об'єктів, які виробляють електроенергію з відновлюваних джерел енергії, – 307,4 млн. грн.;

– впровадження технологій, що передбачають використання теплових насосів, електричного тепло акумуляційного обігріву та гарячого водопостачання на підприємствах комунальної форми власності та бюджетних установах, – 130,0 млн. грн. та 85,5 млн. грн. коштів Європейської комісії);

– проведення модернізації об'єктів комунального господарства, в тому числі переведення котелень, що обслуговують об'єкти соціальної сфери, на використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних палив – 60,1 млн. грн.;

– проведення досліджень потенціалу регіонів України щодо розміщення генерації з альтернативних джерел енергії – 8,2 млн. грн.;

– проведення досліджень вітропотенціалу шляхом визначення пріоритетних районів розташування ВЕС та встановлення вимірювального устаткування – 7,9 млн. грн.

Важливість «зеленої» енергетики для сучасного світу визначається тим, що вона сприяє підвищенню енергетичної незалежності та безпеки і стала ключовим компонентом переходу до низько вуглецевої економіки в межах протидії глобальній зміні клімату та дозволяє знизити екологічне навантаження, створює стимули для розвитку нових технологій, матеріалів і устаткування. «Зелений тренд» світової енергетики дозволяє боротися з кліматичними змінами, викликаними антропогенними викидами парникових газів. Оскільки на частку традиційної енергетики припадає близько половини парникових викидів, саме вона стає головним ворогом екології планети [4].

До державних органів влади в сфері альтернативної енергетики в Україні належать:

– Кабінет Міністрів України (КМУ);

– Міністерство палива та енергетики України (МПЕ);

– Національна комісія регулювання електроенергетики України (НКРЕ);

– Національне агентство з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР);

– Державна інспекція з експлуатації електричних станцій і мереж (ДІЕСМ).

Відповідно до енергетичної стратегії України розроблено обсяги заміщення первинних енергетичних ресурсів (табл. 1).

Національне агентство з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів є провідним державним закладом щодо впровадження відновлювальної енергетики в Україні [5]. За оцінкою цієї державної установи, потенціал відновлюваних джерел енергії в Україні є досить значним (табл. 2)

1 квітня 2009 року Верховною Радою України прийнято Закон «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» № 1220/VI щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії, згідно з яким застосовується модель диференційованих (пільгових) тарифів для суб'єктів господарської діяльності, які виробляють енергію з використанням поновлюваних джерел енергії за кожним видом поновлюваної енергії та для кожного об'єкта електроенергетики. Величина «зеленого» тарифу для енергогенеруючого об'єкта потужністю понад 2 МВт становить 11,3 євроцента за 1 кВт·год. Зелений тариф встановлюється на період до 1 січня 2030 року.

Відповідно до наявного Податкового кодексу об'єкти відновлювальної енергетики звільняються від податку на прибуток протягом 10 років для підприємств сфери електроенергетики від продажу електроенергії, виробленої з використанням поновлюваних джерел енергії.

Звільняється від оподаткування 80% прибутку підприємств, отриманого від продажу в Україні обладнання влас-

Таблиця 1. Обсяг заміщення первинних енергоресурсів у 2011 році

№	Тип енергогенерації	Обсяги енергоресурсів
	Вітрові електростанції	1,07 ГВт
	Тверде біопаливо	79,3 МВт
	Сонячні установки	50 МВт
	Біогаз	11,1 МВт
	Енергія біомаси	8,5 МВт
	Малі ГЕС	0,8 МВт
	Паливний біоетанол	0,06 млн. т
	Торф	0,03 млн. т
	Біодизель	0,01 млн. т
	Промисловий газ	9 млн. т у.п.
	Газ з нафтогазових родовищ	0,4 млн. т у.п.

Таблиця 2. Потенціал відновлювальних джерел енергії в Україні

Типи поновлювальних джерел енергії	Щорічна потенційна енергія			
	теоретично можливе		технічно досяжні	
	мільярд кВт·год	млн. т у.п.	мільярд кВт·год	млн. т у.п.
Вітрова енергія	270	97,2	41,7	15,0
Малі гідроелектростанції	12,5	4,5	8,3	3,0
Біомаса	407	50	162,8	20

ного виробництва, що працює на поновлюваних джерелах енергії; матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, які будуть використовуватися для виробництва енергії з поновлюваних джерел енергії.

Тимчасово, до 1 січня 2019 року, звільняються від сплати податку на додану вартість поставки в Україну техніки, обладнання, що працює на поновлюваних джерелах енергії, відповідно до ст. 7 Закону «Про альтернативні види палива». Звільняються від оподаткування ПДВ операції ввезення на митну територію України обладнання, що працює на поновлюваних джерелах енергії.

Відповідно до наданих на 14.10.2010 виробниками електричної енергії з альтернативних джерел енергії до НКРЕ документів загальна встановлена потужність генеруючого обладнання, що виробляє електричну енергію з альтернативних джерел енергії, становить 156,094 МВт, з них встановлена потужність СЕС – 7,5 МВт.

«Зелений» тариф встановлюється до 2030 року (підстави для припинення також встановлені указом НКРЕ). Зниження при нинішніх темпах «зеленого» тарифу для електростанцій експлуатацію (значно оновлено) після 2014 року – на 10%, після 2019 року – на 20%, після 2024 року – на 30%.

Ставки «зеленого» тарифу не прив'язані до роздрібних тарифів або середні ставки для виробників електроенергії. Вони фіксуються за станом на 1 січня 2009 року в євро і пов'язані з EUR/UAH обмінним курсом (якщо більше ніж 10,86), держава гарантує купівлю всієї електроенергії, виробленої на них. Оптовий ринок електроенергії України в особі ДП «Енергоринок» дає державні гарантії покупки всієї електроенергії, виробленої на вітряних станціях під «зелений» тариф. Частка українського внеску (матеріалів, робіт, послуг) у загальній вартості будівництва електростанцій відновлювальної енергетики має бути не менше 15% з 2012 року, 30% – з 2013 року та 50% – з 2014 року.

Основними причинами розвитку відновлювальної енергетики в Україні є:

- зростання цін на імпортовані енергоносії, в тому числі на природний газ;
- наявність природного потенціалу відновлюваних ресурсів;
- сприятлива законодавча база, що діє в країні;
- вплив загальних світових тенденцій на розвиток зеленого енергетичного бізнесу;
- інвестиції в національну економіку.

До економічних переваг вітроенергетики можна віднести перш за все економію палива. Вітрогенератори практично не споживають викопного палива. Робота вітрогенератора потужністю 1 МВт за 20 років експлуатації дозволяє заощадити приблизно 29 тис. т вугілля або 92 тис. барелів нафти. Вироблення вітроустановками 1 МВт скорочує щорічні викиди в атмосферу 1800 т CO₂, 9 т SO₂, 4 т оксидів азоту.

Собівартість електроенергії, виробленої вітрогенераторами, залежить від швидкості вітру і становить, за американськими даними, \$0,026–0,048/кВт·год. При подвоєнні встановлених потужностей вітрогенерації собівартість виробленої електроенергії знижується на 15%.

Інвестиції у вітрову енергетику в країнах ЄС вітру в 2010 році становили 12700 млн. євро, було вироблено 181,7 млрд. кВт·год, що дозволяє скоротити викиди оксиду вуглецю на 126 мільйонів тонн і створити додаткових 189 тисяч робочих місць. До 2030 очікується 400 ГВт встановлених потужностей вітроенергетики, що становитиме за прогнозами 28,5% попиту на електроенергію в ЄС. За даними ДНВП «Укренергомаш» НКАУ, на 31.12.2010 загальна потужність ВЕУ, підключених до ОЕС України, становила 87,36 МВт [6].

Метод прямого перетворення сонячного випромінювання в електрику є, по-перше, найбільш зручним для споживача, оскільки отримується найбільш вживаний вид енергії, і, по-друге, такий метод вважається екологічно чистим засобом одержання електроенергії на відміну від інших, які використовують органічне паливо, ядерну сировину чи гідроресурси. Теорію фотоелефекту створив А. Ейнштейн у 1905 році, за що був відзначений Нобелівською премією.

Широке поширення сонячної енергетики – це висока ціна енергії, яка отримується від сонячних елементів. Собівартість сонячної батареї потужністю 1 Вт становить близько \$2–3, тому окупність енергії, що виробляється сонячними батареями, становить більше 20–30 років. Вартість 1кВт·год електроенергії, яка виробляється фотомодулями, сьогодні значно вища, ніж для традиційної енергетики, але слід зауважити, що: по-перше, ця величина має тенденцію до зменшення для сонячної енергетики та до зростання для традиційної енергетики, а по-друге, сонячна енергетика може успішно конкурувати з традиційною в тих випадках, коли споживання енергії порівняно невелике, а підвести електроенергію від загальної електромережі дорого або зовсім неможливо. У цих випадках на перший план виступає не вартість електроенергії, а цінність

Таблиця 3. Ставки «зеленого» тарифу в залежності від виду енергії в Україні на 2011 рік

Вид енергії	Потужність станції та інші фактори, що впливають на ставку тарифу	Ставка тарифу, євро/кВт
Вітер	менше 600 кВт	0,0646
	600–2000 кВт	0,0754
	Більше 2000 кВт	0,1131
Сонячна енергія	Електростанції на поверхні землі	0,4653
	Електростанції на дахах будівель з потужністю понад 100 кВт	0,4459
	Електростанції на дахах будівель з потужністю до 100 кВт	0,4265
Біомаса	Має бути принаймні частково рослинного походження, щоб мати право	0,1239
Малі гідроелектростанції	Не більше 10000 кВт	0,0775

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

або необхідність тих функцій, які здійснюються за рахунок електроенергії [7, с. 97].

У даний час вартість сонячних колекторів, які відповідають світовому технічному рівню, становить \$200–400 за 1 кв. м. Загальна площа змонтованих сонячних колекторів у світі на кінець 2008 року становила 300 млн. кв. м; в Україні впроваджено близько 45 тис. кв. м сонячних колекторів.

Сонячні елементи стають все доступнішими кожного дня. Якщо проаналізувати, як змінювалася ціна електроенергії, виробленої за їх допомогою, то видно, що вона постійно зменшується. В найближчі 5–10 років ціни впадуть до того рівня, коли використання сонячних батарей стане рентабельним без використання спеціальних дотаційних механізмів чи «зелених» тарифів. Наразі зменшення цін стримується вартістю сировини, а саме – вартістю кремнію. Кілька років тому його вартість стрімко зросла до \$200 за кг, а тепер зменшилася в кілька разів. Прогнозується, що ціни на кремній можуть зменшитися ще сильніше і будуть становити \$10–15 за кг. Саме такий рівень ми вважаємо достатнім для того, щоб вести мову про широку доступність класичних сонячних елементів [8, с. 51].

Світовим лідером у розвитку малої гідроенергетики є Китай, де з 1950 по 1992 рік загальна потужність малих ГЕС збільшилася з 5,9 до 9500 МВт. На початок 2001 року їхня потужність досягла 16 тис. МВт, а у 2005 році – 25 тис. МВт. На найближче десятиріччя очікується будівництво до 40 тисяч нових малих ГЕС. Активно розвивають малу гідроенергетику Австралія, Нова Зеландія, Канада. Індія в 2020 році планує довести загальну потужність малих ГЕС до 9500 МВт. Для 15 країн Європейської Співдружності згідно зі статистичними даними 2000 року кількість малих ГЕС становила 14 488 штук сумарною потужністю 10 260 МВт із річним виробництвом електроенергії 40,3 млрд. кВт·год (середній час використання потужності – 3926 годин). Заплановано довести загальну потужність малих ГЕС у країнах ЄС до 14 тис. МВт. Директива ЄС 2001/77 від 27 вересня 2001 року створила сприятливі умови продажу на внутрішньому ринку електричної енергії, виробленої з відновлюваних енергоджерел, у тому числі і малих ГЕС [9].

В Україні налічується понад 63 тисячі малих річок і водотоків загальною довжиною 135,8 тис. км, з них близько 60 тисяч (95%) – дуже малі (довжина менше 10 км). З початку 20-х років минулого століття в Україні налічувалося 84 гідроелектростанції загальною потужністю 4000 кВт, а наприкінці 1929 року – уже 150 станцій загальною потужністю 8400 кВт. У повоєнний період електрифікація сільськогосподарства теж ґрунтувалася на збільшенні потужностей і поліпшенні техніко-економічних показників малих електростанцій. На початку 50-х років кількість побудованих малих гідроелектростанцій в Україні досягла 956 штук із загальною потужністю 30 тис. кВт. Однак через розвиток централізованого електропостачання й стійку тенденцію до концентрації виробництва електроенергії на потужних те-

пло- і гідроелектростанціях будівництво малих ГЕС було зупинено в 60-х роках, і розпочалася їхня консервація, демонтаж, сотні малих ГЕС були зруйновані.

На сьогодні в Україні збереглося лише 48 малих гідроелектростанцій, більшість яких потребує реконструкції. Завдяки введенню «зеленого» тарифу цей бізнес малих ГЕС стає більш привабливим, стверджують експерти, адже період окупності скоротився до чотирьох років по деяких проектах, а рентабельність збільшилася з 8–10 до 30%. Уперше за довгі роки в 2009 році було заявлено про будівництво міні-ГЕС з нуля.

Ще одним перспективним напрямом розвитку відновлювальної енергетики є використання біомаси. Біомаса – побічна продукція та відходи біологічного походження, що можуть використовуватись для виробництва енергії, а саме: солома та стебла сільськогосподарських культур, відходи деревини, тверді побутові відходи, біогаз, який можна вилучати з гною та посліду, осаду каналізаційних стоків, вилучати зі звалищ.

З економічної точки зору є дуже перспективним виробництво енергії з біомаси. Процес будівництва котельних та використання біомаси як палива в нашій державі йде дуже повільно, в той же час країни ЄС використовують цю дешеву енергію швидкими темпами. Так, у Фінляндії 20% загальної суми енергії забезпечується за рахунок відходів та побічних продуктів лісництва, в Австрії – 10%, в Швеції – 25%.

Технічно доступне виробництво біогазу з відходів тваринництва та птахівництва в Україні становить 2300 млн. куб. м на рік, або 1,65 млн. т умовного палива, що у 4,1 раза перевищує витрати палива на утримання тварин та споживання палива котельними сільськогосподарських підприємств.

Висновки

1. Для пріоритетного розвитку відновлювальної енергетики на сьогодні існує декілька причин. По-перше, це природні причини поступового вичерпання традиційних ресурсів енергетики, таких як вугілля, нафта, газ, та зростання глобального негативного впливу на навколишнє природне середовище, що проявляється у змінах клімату та інших екологічних проблемах. По-друге, це економічні наслідки вищезазначених причин, а саме підвищення вартості традиційних енергоджерел, введення екологічних податків на забруднення та пільг для розвитку відновлювальної енергетики.

2. Україна має значний природний потенціал відновлювальних джерел енергії – сонця, вітру, річок, біомаси, що наближається до 50 мільйонів тонн умовного пального, який на сьогодні використовується недостатньо.

3. Для розвитку відновлювальної енергетики в Україні закладено нормативно-правову базу, зокрема введений до 1 січня 2030 року «зелений» тариф, який гарантує закупівлю електроенергії, виробленої з відновлювальних ресурсів за високою ціною, тобто формує економічну базу розвитку цього сектору економіки країни.

4. В Україні існує потужна технологічна база для розвитку вітро- та сонячної енергетики, яка використовується недо-

статньою мірою. Ввезення обладнання для відновлювальної енергетики до 2019 року частково звільнено від податків.

5. Стратегічними пріоритетами розвитку відновлювальної енергетики в Україні є:

- формування інвестиційно привабливих проєктів та технопарків в галузі відновлювальної енергетики;
- залучення іноземних інвестицій;
- розповсюдження інформації про потенціал відновлювальної енергетики в Україні;
- обсяги використання відновлюваних джерел енергії мають до 2020 року зрости на 55% порівняно з 2010 роком;
- забезпечення економічної та енергетичної безпеки держави на стратегічну перспективу.

Література

1. World Energy Outlook // International Energy Agency (IEA). – Paris: OECD, 2009. – P. 15.
2. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електрон. ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc

3. Мхитарян Н.М. Энергетика нетрадиционных и возобновляемых источников. Опыт и перспективы. – Наукова думка, 1999.

4. International Energy Agency [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.iea.org>

5. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://naer.gov.ua/so-pnyachna-energetika>

6. «Європейська стратегія сталої, конкурентоздатної та безпечної енергетики» (8.3.2006. COM(2006) 105)/ – Брюссель, 2008 [Електрон. ресурс] – режим доступу: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf

7. Перов А. В Возобновляемая энергетика: декларируемые цели и реальные задачи. – М.: РИСИ, 2011. – 123 с.

8. Струкова В.К. Методы стимулирования возобновляемой энергетики: возможности для России // Перспективы развития «зеленой экономики»: вызовы для России – М.: РИСИ, 2011 – С. 48–59.

9. Мала гідроенергетика – життєва необхідність // Інформаційний портал електротехнічної галузі [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.proelectro.info/content/detail/4237>

О.В. БІЛАШ,
аспірант, Львівський національний університет ім. І. Франка

Державне регулятивне структурування вітчизняного ринку страхових послуг

У статті проаналізовано державне регулятивне структурування ринку страхових послуг. Визначені основні класифікаційні ознаки ринку страхових послуг. Обґрунтовано висновок про необхідність зміни кількості добровільних та обов'язкових видів страхування. Подані пропозиції щодо оптимальної структури ринку страхових послуг.

Ключові слова: ринок страхових послуг, регулятивне структурування ринку страхових послуг, добровільні види страхування, обов'язкові види страхування.

В статье проанализирована государственная регулятивная структуризация рынка страховых услуг. Определены основные классификационные признаки рынка страховых услуг. Обоснован вывод о необходимости изменения количества добровольных и обязательных видов страхования. Представлены предложения по оптимальной структуре рынка страховых услуг.

Ключевые слова: рынок страховых услуг, регулятивное структурирование рынка страховых услуг, добровольные виды страхования, обязательные виды страхования.

In this article governmental control of structure of domestic insurance services market is analysed. The basic classifications of insurance services market are considered. Conclusion about the necessity of changes amount of voluntarily and obligatory types of insurance are grounded.

The recommendations for optimum structure of insurance services are given.

Keywords: market of insurance services, governmental control of structure of insurance services market, voluntarily types of insurance, obligatory types of insurance.

Постановка проблеми. Ринок страхових послуг (РСП) характеризується широким асортиментом страхових послуг, які продаються страховими компаніями страховальникам напряму або через посередників, що зумовлює необхідність регулювання з боку держави. У зв'язку з цим для покращення регулювання РСП органами державного регулювання розробляються та приймаються законодавчі та нормативні акти, пов'язані із структуруванням цього ринку. Все це надає цій темі вагомості та актуальності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження РСП засвідчило, що його структура визначається за різними класифікаційними ознаками. Так, наприклад, О.О. Гаманкова пише: «Ринок страхових послуг України має свою специфічну внутрішню «продуктову» структуру, котра визначається складом страхових послуг, що пропонуються на ринку. Основою структурування страхових послуг є класифікація страхування» [1, с. 151].

В.М. Фурман розглядає класифікацію страхування як «ієрархічно підпорядковану систему однорідних предметів,